

Sygn. akt II CNP 33/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Maryla Czajkowska

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 listopada 2013 r.,
skargi R. W.

o stwierdzenie niezgodności z prawem
prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Z.

z dnia 31 stycznia 2013 r.,

wydanego w sprawie z powództwa R. W.

przeciwko Gminie N. - Miasto

o zapłatę,

1) oddała skargę;

**2) zasądza od R. W. na rzecz Gminy N. - Miasto kwotę 1 200
(tysiąc dwieście) zł tytułem zwrotu kosztów wywołanych
wniesieniem skargi.**

UZASADNIENIE

Powód – R. W. w pozwie skierowanym przeciwko pozwanej Gminie domagał się zasądzenia od niej kwoty 10.968,50 zł z odsetkami. Żądanie swoje uzasadniał tym, że strona pozwana uzyskiwała przez 5 lat bezprawnie od powoda opłaty za pobyt jego dzieci w przedszkolu publicznym stanowiącym jednostkę budżetową pozwanej Gminy. W ocenie powoda, w wyniku bezprawnego działania pozwanej Gminy powód poniósł szkodę w wysokości opłat wnoszonych na rzecz tej Gminy.

Sąd Rejonowy oddalił powództwo po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Dzieci powoda (troje) uczęszczały do Przedszkola Publicznego nr 6 w N. (łącznie w okresie od 2004 r. do 2010 r.). Rada Miejska uchwałą z dnia 6 lutego 2004 r. w sprawie odpłatności za pobyt dzieci w przedszkolu ustaliła m.in. tzw. opłatę stałą w związku z realizowaniem w przedszkolach publicznych zajęć opiekuńczo-wychowawczych w zakresie przekraczającym tzw. podstawę programową wychowania przedszkolnego (opłata za tzw. zajęcia ponadprogramowe dzieci). Uchwałę tę podjęto na podstawie art. 14 ust. 5 w zw. z art. 6 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1966 r. nr 67, poz. 329 ze zm.; cyt. jako „ustawa z dnia 7 września 1991 r.”). Wojewódzki Sąd Administracyjny wyrokiem z dnia 30 lipca 2009 r. stwierdził nieważność tej uchwały w zakresie dotyczącym wspomnianej opłaty stałej. Wadliwość treści tej uchwały polegała na tym, że nie dokonano w niej odpowiedniego wyodrębnienia kosztów poszczególnych zajęć ponadprogramowych, a ponadto – ujęto te opłaty jako całość, łącznie z kosztami wyżywienia dzieci (ponoszonymi osobno przez rodziców), co w praktyce uniemożliwia weryfikację, za jakie konkretnie świadczenia pobierana jest ta opłata. W dwóch kolejnych wyrokach wojewódzkiego sądu administracyjnego (z dnia 9 grudnia 2009 r. i 5 maja 2010 r.) stwierdzono nieważność dwóch kolejnych uchwał Rady Miejskiej (z dnia 28 sierpnia 2009 r. i z dnia 11 grudnia 2009 r.) w przedmiocie ustalenia opłat za korzystanie ze świadczeń w przedszkolach publicznych w zakresie przekraczającym podstawę programową wychowania przedszkolnego. Na podstawie wszystkich trzech uchwał powód uiszczał opłatę stałą w związku z pobytem swojej trójki dzieci w przedszkolu w latach 2004 – 2010.

Powód nie był informowany o tym, jakie usługi przedszkolne są bezpłatne, a za jakie pobierana jest opłata, bowiem – jak twierdził – sam wie, za ma płacić a za co nie. Powód i jego żona w latach 2004 – 2009 nie zgłaszali zastrzeżeń dotyczących zajęć przedszkolnych ani godzin odbioru dzieci z przedszkola. Do godz. 13.00 realizowano w przedszkolu program podstawowy i powód o tym wiedział. Powód przyprowadzał dzieci o godz. 8.00, a odbierał między godz. 14.30 – 15.30. Zajęcia poza godz. 13.00 zawsze obejmowały program ponadpodstawowy. Powód wypełnił deklaracją w karcie o 8-godzinnym pobycie dziecka w przedszkolu. Rodzice byli informowani, że dziecko może być w przedszkolu 5 godzin lub cały dzień z pełnym wyżywieniem.

Wnoszone przez powoda opłaty były niższe od poniesionych przeciętnie kosztów utrzymania jednego dziecka (powód pokrywał 30 – 50% tych kosztów). W statucie Przedszkola Publicznego nr 6 (obowiązującego od dnia 30 sierpnia 2004 r.) ustalono, że świadczenia udzielane przez przedszkole są nieodpłatne w zakresie realizacji minimum programowego wychowania przedszkolnego, określonego przez Ministra do Spraw Oświaty i Wychowania. Na realizację minimum programowego przewidywano czas od godz. 8.00 – do 13.00. W piśmie z dnia 22 stycznia 2009 r. informowano powoda o możliwości korzystania jego dziecka z przedszkola w zakresie minimum programowego bez wyżywienia.

Według Sądu Rejonowego, z istniejącego stanu prawnego w zakresie świadczeń przedszkolnych wynika, że przedszkole publiczne ma obowiązek bezpłatnego nauczania i wychowania dzieci w zakresie co najmniej 5 godzin dziennie, a usługi wykonywane ponad minimum programowe mogą mieć charakter odpłatny. Dzieci powoda uczestniczyły w zajęciach ponadprogramowych. Stwierdzenie przez wojewódzki Sąd administracyjny nieważności uchwał Rady Miejskiej (z dnia 6 lutego 2004 r. oraz dwóch dalszych uchwał) spowodowało, że świadczenie powoda stałej opłaty we wskazanym przez niego okresie stało się świadczeniem nienależnym, odpadła bowiem podstawa prawna pobierania przez Gminę tej opłaty za usługi świadczone na rzecz dzieci poza minimum programowe (art. 410 § 2 k.c.). Jednakże żądanie zwrotu tych opłat jest wykluczone, ponieważ „żądanie powoda należało uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego” (art. 411 pkt 2 k.c.). Strona pozwana, świadcząc na rzecz dzieci usługi

ponadprogramowe, ponosiła bowiem określone koszty świadczenia, ujęte w opinii biegłego, a koszty te okazały się wyższe niż opłaty stałe, uiszczane przez powoda. Ponadto powód nie wykazał, aby pozwana Gmina wzbogaciła się jego kosztem, bowiem zostały one przeznaczone na częściowe pokrycie kosztów zajęć przedszkolnych dzieci.

Apelacja powoda została oddalona. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. W ocenie Sądu Okręgowego, istniały podstawy do zastosowania art. 411 pkt 2 k.c. Opłaty od powoda pobierano na podstawie odpowiednich uchwał Rady Miejskiej Gminy, które uzasadniały – do czasu ich uchylecia – możliwość uzyskiwania takich opłat. Opłaty pokrywały od 30 – 50% rzeczywistych kosztów odpowiednich ponadprogramowych zajęć dla dzieci w przedszkolu, ponoszonych przez stronę pozwaną. Zastrzeżenia powoda poczynione na dowodach wpłat omawianych opłat należało uznać za „pozbawione podstawy prawnej, a w konsekwencji bezprawne”. Obowiązek zapłaty należności za świadczenie usług przedszkolnych nie może być uznane za działanie pod przymusem. Uczęszczanie dzieci do przedszkola nie jest obowiązkowe, ponadto powodowi służył swobodny wybór przedszkola. Nie było podstaw do zastosowania art. 411 pkt 1 k.c. Opłaty wnoszone przez powoda nigdy nie obejmowały innych zajęć przedszkolnych niż objęte programem podstawowym, realizowanym w danym przedszkolu od godz. 8.00 do godz. 13.00.

W ocenie Sądu Okręgowego, zgłoszone przez powoda roszczenie powinno być rozpatrywane tylko w płaszczyźnie zwrotu nienależnego świadczenia (art. 410 § 2 k.c.), ponieważ powód wprowadził „domagał się od strony pozwanej odszkodowania”, ale korzystając z pomocy prawnej profesjonalnego pełnomocnika, w sposób wyraźny takiego żądania ostatecznie jednak nie sformułował. W tej sytuacji Sąd Rejonowy nie rozpoznawał żądania powoda w świetle przepisów o odpowiedzialności deliktowej (art. 415 k.c.).

W skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem zaskarżonego orzeczenia Sądu Okręgowego z dnia 31 stycznia 2013 r. skarżący wskazywał, że orzeczenie to jest niezgodne z art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 187 § 1 k.p.c., art. 212 § 1 k.p.c. oraz art. 411 pkt 1 i pkt 2 k.c. i art. 414 k.c. (pkt II skargi).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ k.p.c.) stanowi szczególny środek zaskarżenia. Ocena, czy określone orzeczenie jest niezgodne z prawem (materialnym lub procesowym) powinna być dokonywana zawsze w świetle ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie zakończonej wydaniem kwestionowanego wyroku (art. 424⁴ k.p.c.). W związku z tym w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi nie można podnosić zarzutów naruszenia art. 382 k.p.c. w zw. z art. 233 k.p.c. „poprzez niedokonanie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego i przekroczenie swobodnej oceny dowodów” (s. 2-3 skargi).

2. W pierwszej kolejności rozważenia wymaga to, czy zaskarżony wyrok narusza art. 411 pkt 1 i 2 k.c. przy założeniu rozpoznania żądania powoda (zwrot tzw. opłat stałych wniesionych przez powoda na rzecz Gminy w związku z pobytem jego dzieci w przedszkolu publicznym w okresie 2004 – 2009 r.) w świetle przepisów o nienależnym świadczeniu (art. 410 § 2 k.c.). Sąd Okręgowy stwierdził, że obowiązek zwrotu wspomnianych opłat został wyłączony w wyniku zastosowania art. 411 pkt 2 k.c., a także – art. 411 pkt 1 k.c. (świadczenie czyniło zadość zasadzie współżycia społecznego, dobrowolność opłat i niewystąpienie okoliczności przewidzianych w art. 411 pkt 1 *in fine* k.c., zwłaszcza elementu przymusu ze strony Gminy) Według skarżącego, wspomniane wyłączenie obowiązku zwrotu opłat (jako nienależnego świadczenia powoda) nie zostało skutecznie wykazane.

Należy jednak zwrócić uwagę na ustalenia faktyczne dokonane przez Sądy *meriti* w sprawie o zwrot opłat przedszkolnych, którym poświęcono sporo miejsca w uzasadnieniu Sądu Okręgowego (s. 22 i n.). Wynikają z nich – ujmując rzecz syntetycznie – następujące fakty. Opłaty stałe płacone były za czas pobytu trojga dzieci powoda w przedszkolu publicznym, stanowiącym jednostkę budżetową pozwanej Gminy. Ustalono wykonywanie przez personel przedszkola tzw. świadczeń ponadprogramowych i ustalono czas wypełniania tych świadczeń (po godz. 13.00 pobytu dzieci w przedszkolu). Dzieci powoda przebywały w przedszkolu zawsze w okresie świadczeń ponadprogramowych. Przepisy ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty nie wykluczały możliwości pobierania opłat (odpłatności) za świadczenia ponadprogramowe wobec dzieci

przebywających w przedszkolach publicznych. Orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 30 lipca 2009 r., uznające nieważność uchwały Rady Miejskiej z dnia 6 lutego 2004 r. w odniesieniu do przyjętej w niej „opłaty stałej”, nie stwierdzało nielegalności tej opłaty w ogóle, ale jej wadliwe skonstruowanie od strony kalkulacyjnej (zob. s. 11-12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). W toku postępowania dowodowego powołano biegłego, który ustalił, że przyjmowane przez Gminę „opłaty stałe” pokrywały w rzeczywistości tylko część kosztów świadczeń ponadprogramowych ponoszonych przez przedszkole (tj. w przedziale 20 – 30%).

W takiej sytuacji nie sposób twierdzić, że po stronie powoda w ogóle doszło do stanu nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., ponieważ opłacał on systematycznie ponadpodstawowe świadczenia organizowane w przedszkolu publicznym, a przyjmowanie opłat stałych nie było przedsięwzięciem nielegalnym *de lege lata* ze strony Gminy. Skoro nie doszło do nienależnego świadczenia (art. 410 § 2 k.c.), to bezprzedmiotowe stało się jednocześnie rozważenie tego, czy nastąpiły okoliczności wyłączające obowiązek zwrotu świadczenia (opłat) na podstawie art. 411 pkt 1 i pkt 2 k.c. Jeżeli Sądy *meriti* dokonywały takich rozważań, nie oznacza to, że zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego jest „niezgodny z prawem” w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. Podstawowe znaczenie dla takiej niezgodności (tzw. bezprawia sądowego) ma bowiem ostateczne, merytoryczne rozstrzygnięcie Sądu. Jeżeli wyrok odpowiada prawu jako definitywne rozstrzygnięcie Sądu, to wadliwe zastosowanie przepisów prawa materialnego (w rozpoznawanej sprawie – przepisów art. 411 pkt 1 i pkt 2 k.c.) nie może prowadzić do stwierdzenia, że wyrok taki pozostaje niezgodny z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c.

3. Trafnie wywiódł skarżący, że – wbrew stanowisku Sądu Okręgowego (s. 32 uzasadnienia zaskarżonego wyroku) – żądanie powoda powinno być jednak rozpatrzone także w świetle przepisów o odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 415 k.c.). Takie żądanie było jednak formułowane przez powoda, mimo że nie zostało ono już wyraźnie podtrzymywane w postępowaniu apelacyjnym. Można zatem przyjąć, że istotnie doszło do naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. i art. 414 k.c. Sprawa powinna być rozpoznana w granicach sformułowanego żądania powoda.

Możliwy jest bowiem zbieg roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia) i *et delicto* (art. 414 k.c.).

Przy ocenie stanowiska powoda prezentowanego w skardze należy brać pod uwagę ustalenia faktyczne dokonane przez Sądy *meriti* a także przyjęty w treści skargi opis uszczerbku poniesionego przez powoda. Skarżący odsyła w tej mierze do wyliczeń dokonanych przez niego w pozwie, a także podnosi to, że „wysokość żądanego odszkodowania (...) stanowi sumę dokonanych przez powoda wpłat na rzecz pozwanej w okresie nieważności uchwał, na podstawie których bezprawnie pobierano opłaty od powoda” (k. 3-4 skargi). Skoro stwierdzono wcześniej brak podstaw do przyjęcia stanu nienależnego świadczenia po stronie powoda w okresie wnoszenia opłat stałych (art. 410 § 2 k.c.), to, oczywiście, w takiej sytuacji nie można zasadnie twierdzić, że powód poniósł uszczerbek majątkowy wynikający z dokonywania wspomnianych opłat stałych, w rozmiarze odpowiadającym sumie tych opłat. Oznacza to, że zaskarżone orzeczenie odpowiada ostatecznie prawu i nie może być kwalifikowane jako tzw. bezprawie sędziowskie w rozumieniu art. 424¹ k.p.c.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę jako nieuzasadnioną (art. 424¹¹ § 1 k.p.c.) i rozstrzygnął o kosztach postępowania wywołanego skargą.